

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

THE NEW MEDIA AND TECHNOCULTURES READER

Dynamiczny rozwój technologii komunikacyjnych budzi zainteresowanie badaczy wielu dyscyplin naukowych. Liczne publikacje analizujące fenomen nowych mediów pojawiają się zarówno na gruncie nauk humanistycznych, społecznych, jak i ścisłych. Interesującą publikacją jest *The new media and technocultures reader* pod redakcją Setha Giddingsa i Martina Listera, która stanowi uzupełnienie tomu *New media – a critical introduction*, wydawnictwa o charakterze podręcznikowym, przeznaczonego dla studentów wyższych uczelni.

Redaktorzy – co zostało podkreślone we wstępie – nie dążyli do przedstawienia tematyki nowych mediów w sposób spójny i wyczerpujący, książka ma raczej na celu zaprezentowanie szerokiego spectrum problemów dotyczących oddziaływania technologii na różne sfery życia codziennego człowieka. Sygnalizowana problematyka, odnosząca się przede wszystkim do różnorodności i do niejednoznacznych ocen tego oddziaływania, jest tu roztrząsana zarówno przez pryzmat determinizmu technologicznego, jak i stanowisk względem niego opozycyjnych – zwracających uwagę na czynniki społeczne, kształtujące proces wdrażania nowych rozwiązań technicznych. Zaprezentowanie odmiennych stanowisk, poprzedzone ponadto krytycznym komentarzem redaktorów, skłania do refleksji nad istotą zachodzących współcześnie zjawisk społeczno-kulturowych warunkowanych rozwojem technologii.

Rzeczony rozwój mediów i technologii komunikacyjnych w ujęciu interdyscyplinarnym, nie zawężony do poszczególnych dyscyplin naukowych, jest bez wątpienia zagadnieniem zbyt szerokim, by ująć je w jednym, syntetycznym opracowaniu. Redaktorzy zebrali zatem teksty, które im samym wydały się interesujące i warte uwagi, będące źródłem inspiracji podczas opracowania podręcznika.

Publikacja zawiera 43 teksty poświęcone zagadnieniu nowych mediów oraz ich społecznej recepcji, bardzo różnorodne zarówno pod względem formalnym, jak i tematycznym. Znalazły się wśród nich opracowania naukowe: badawcze i teoretyczne, eseistyczne oraz publicystyczne (felieton, wywiad), artykuły piśmienniczo samoistne, ale także fragmenty obszerniejszych monografii. Większość pochodzi z lat 80. i 90. XX wieku, choć nie brakuje też bardziej współczesnych, powstałych w ostatniej dekadzie. W zbiorze znalazły się również fragmenty tekstów dawniejszych, autorstwa Norberta Wienera i Marshalla McLuhana, zaliczanych do kanonu nauki o mediach i komunikacji. Nadało to całości retrospektywny i przeglądowy charakter. Każdy z tekstów został poprzedzony wprowadzeniem zawierającym streszczenie sygnalizujące najważniejsze zagadnienia, a także powiązania z pozostałymi artykułami. Taki sposób opracowania zbioru nadaje kierunek odbiorowi treści, podkreślając przy tym dydaktyczny charakter całości.

Zamieszczone w tomie wypowiedzi odnoszą się do społeczno-kulturowych implikacji, jakie pociąga za sobą rozwój technologii. Zagadnienie to zostało zaprezentowane zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej. Sięgając do czasów rewolucji przemysłowej, wskazano na wpływ, jaki postępująca ówczesznie industrializacja wywarła na zmiany struktury społecznej oraz na wzorce życia codziennego: urbanizację, zmiany w strukturze zatrudnienia i organizacji pracy, pojawienie się kategorii czasu wolnego i powiązaną z nim kulturę masową. Omówiony został także wątek ówczesznie zachodzących przemian społecznych, które pozostają w związku z postępowaniem technologicznym. Mają mianowicie miejsce zmiany w sposobie tworzenia i podtrzymywania więzi międzyludzkich – w kontekście upowszechnienia urządzeń mobilnych oraz rozwoju społeczności internetowych – co wprawdzie często prowadzi do intensyfikacji i rozbudowy sieci kontaktów interpersonalnych, ale jednocześnie słyca ich treść.

W świetle prezentowanych tekstów rozwój technologii nie jest procesem linearnym, lecz cyklicznym. Zmiany rewolucyjne (przede wszystkim pierwsza i druga rewolucja przemysłowa) poprzedzają dłuższe okresy adaptacji szerszych kręgów odbiorców do możliwości nowych urządzeń i wynalazków, kiedy to następuje proces definiowania znaczeń nowych odkryć i nadawania im praktycznego zastosowania. W rozwoju technologii nie brakuje zresztą przysłowiowych „ślepych zaułków” – wynalazków, które nie znalazły powszechnego uznania, bądź też takich, których praktyczne zastosowanie znacząco odeszło od intencji ich twórców. Przykładowo: powstała na potrzeby wojska sieć ARPANET stała się prototypem ogólnodostępnego Internetu, a telefonia mobilna – usługa stworzona na potrzeby biznesu – zrewolucjonizowała prywatne kontakty interpersonalne.

Jak podkreślają redaktorzy tomu, nowych mediów nie da się zrozumieć bez ich prototypów. W analizie historycznego rozwoju technologii nie należy zatem pomijać procesu dostosowania samej formy przekazu i jej adaptacji do nowych narzędzi komunikowania. Nie można w tym kontekście mówić o prostej remediacji dotychczasowych form przekazu, ponieważ wszystkie nowe narzędzia niosą ze sobą nową jakość pośredniczenia w procesie komunikacji. Jako modelowy przykład tej prawidłowości został podany telefon komórkowy, który, poza spełnianiem funkcji właściwych chronologicznie wcześniejszej telefonii stacjonarnej, w istotny sposób zrewolucjonizował relacje międzyludzkie, a jego ewolucja jawi się jako kwintesencja współczesnego kierunku rozwoju technologii. Dzisiejszy telefon mobilny, integrując w sobie funkcje przenośnego odtwarzacza i rejestratora obrazu oraz dźwięku, a także mobilnego komputera z dostępem do Internetu, stał się wielofunkcyjnym narzędziem komunikacyjnym.

W tym kontekście omówiony został proces konwergencji mediów, czyli połączenia dotychczasowych, różnych form przekazu w jednym medium uniwersalnym, jakim jest przekaz elektroniczny. Sieci telekomunikacyjne zostały przedstawione nie tyle jako zupełnie nowe media, lecz raczej jako propozycja połączenia dotychczasowych form przekazu, cechująca się efektem synergii, rozwój mediów elektronicznych pociąga bowiem za sobą powstanie nowych form przekazu, cechujących się integracją dotychczasowych układów semiotycznych: mowy, pisma, grafiki, dźwięku i ruchomego obrazu.

Rozwija się też sztuka sieci – Net Art oraz Liternet – bazująca na możliwościach hipertekstu i języka HTML. Dzieło tak pojmowanej sztuki przestaje być stabilnym artefaktem, ewoluując w kierunku dynamicznego procesu twórczego jako przestrzeni twórczej. W jej kształtowaniu wszyscy uczestnicy mają aktywny udział.

Sieć wpływa także na zmianę sposobu odbioru przekazu, czyniąc go bardziej fragmentarycznym, wybiórczym, spersonalizowanym. W tym kontekście mówi się o nowym modelu interaktywności, czyli o wzajemnym oddziaływaniu nadawcy i odbiorcy treści w procesie tworzenia i odbioru komunikatów nieinformatywnych. Interakcyjność nie jest jednak zjawiskiem nowym, właściwym tylko środowisku elektronicznemu; każdy przekaz wywołuje bowiem reakcję odbiorcy (nawet pasywne, ze swej natury, oglądanie telewizji stymuluje aktywność mózgu. Natomiast istotnym novum, jakie wnosi w sferze interaktywności Internet, jest możliwość aktywnego uczestnictwa nie tylko w odbiorze treści, lecz przede wszystkim w samym konstruowaniu przekazu.

Urządzenia przenośne – telefony komórkowe i iPady – zmieniają zarówno indywidualne zachowania, jak i relacje społeczne. To stanowi odrębny obszar zaawartych w tomie refleksji, odnoszących się do ludycznego wymiaru technologii. Interesującym przykładem jest przedstawiony w publikacji obraz społeczeństwa japońskiego, a zwłaszcza japońskiej młodzieży, która – jako grupa podatna na oddziaływanie nowych wynalazków technologicznych – tworzy silnie stehnologizowaną subkulturę, w której spersonalizowane urządzenia technologii mobilnej stają się nie tylko czynnikiem warunkującym społeczny status w gronie rówieśników, ale są także formą autoekspresji i autoprezentacji.

Kilka tekstów zostało poświęconych grom komputerowym oraz ich roli w procesie tworzenia rzeczywistości wirtualnej. Mowa o tworzeniu się wirtualnych i rzeczywistych społeczności graczy oraz o hybrydowych formach tych gier, w których uczestniczy się zarówno za pośrednictwem mediów – przede wszystkim narzędzi mobilnych – jak i poprzez realne zachowania gracza.

Internet jako narzędzie komunikacji uwalnia relacje międzyludzkie od ograniczeń czasoprzestrzennych, umożliwiając nawiązywanie kontaktów na niespotykaną dotąd skalę. Mówi się o swoistej hiperspołeczności użytkowników sieci, połączonej wspólnymi zainteresowaniami.

W publikacji znalazły się też teksty dotyczące form społecznej aktywności użytkowników sieci, której przykładem mogą być tzw. *tactical media* lub *indymedia*. Są to niekomercyjne serwisy informacyjne tworzone przez spontanicznie angażujące się grupy osób, związane najczęściej z ruchami społecznymi, np. ekologicznymi lub antyglobalistycznymi. Powstają jako odpowiedź na bieżące wydarzenia społeczne, polityczne i gospodarcze, mają zatem charakter efemeryczny. Ich założeniem jest przekazywanie bieżących informacji, niezajmujących miejsca w mediach mainstreamowych.

W całej publikacji tylko jeden tekst odnosi się do zagadnień bibliologiczno-informacyjnych w sposób bezpośredni. To artykuł J. MacGregora Wise'a poświęcony tzw. inteligentnym agentom (*intelligent agent*), czyli specjalnemu oprogramowaniu wspomagającemu użytkownika w korzystaniu z zasobów Internetu, które jest obecnie stosowane w wyszukiwarkach internetowych. Istotą działania tego typu aplikacji stanowi zdolność do swoistego „uczenia się” i adaptacji do

indywidualnych potrzeb użytkownika. Na podstawie analizy aktywności użytkowników urządzenie tworzy portret odbiorcy, automatycznie określa jego potrzeby i preferencje, a następnie – na tej podstawie – dokonuje selekcji informacji, która zostaje mu udostępniona. Oprogramowanie to stwarza co prawda możliwość zwiększenia relewancji wyników prezentowanych przez wyszukiwarki internetowe, jednak z drugiej strony rodzi ryzyko ograniczenia dostępu do treści **wyłącznie** na podstawie zautomatyzowanych procedur. W każdym razie rozpowszechnienie takich programów zmienia sposób świadczenia usług informacyjnych przez bibliotekarzy, prowadząc już to do zmiany oczekiwań użytkowników względem pracowników informacji, już to do ograniczenia czynnika ludzkiego w pośredniczeniu w procesie wyszukiwania danych, co na razie pozostaje w sferze eksperymentalnej.

Podstawową zaletą całej publikacji jest jej interdyscyplinarność i tematyczna rozległość. Zwraca uwagę zwłaszcza analiza społecznych konsekwencji rozwoju technologicznego na przykładzie awangardowego w tym zakresie społeczeństwa Japonii, a także opis rozwoju oprogramowań wspomagających użytkownika w korzystaniu z technologii oraz prognoza rozwoju sfery kulturalnej i informacyjnej, jeśli zostanie oparta o nowe formy interaktywności. Dzięki tej różnorodności lektura tomu może okazać się interesującym dopełnieniem specjalistycznej wiedzy z zakresu bibliologii i informatologii.

Barbara Gąsiorowska
Uniwersytet Jagielloński